

Caspi et al: Personality Development: Stability and Change

1: DE STRUCTUUR VAN PERSOONLIJKHEID: ONTWIKKELINGSOVERWEGINGEN

- **Laatste tijd is er een opkomst en integratie van de studie van individuele verschillen op kinderleeftijd en op volwassenleeftijd: ontwikkelingspsychologie van persoonlijkheid**
  - Men zou het temperament van kinderen moeten conceptualiseren in functie van de latere persoonlijkheidsstructuur van volwassenen
- **Temperament vs persoonlijkheid**
  - Temperament:
    - Vroeger observeerbaar
    - Enger
    - Lagere-level trekken
    - Worden beïnvloed door omgeving
    - Worden deels overgeërfd
  - Persoonlijkheid
    - Later observeerbaar
    - Breder
    - Hogere-level trekken
    - Worden beïnvloed door omgeving
    - Worden deels overgeërfd
  - ➔ Eigenlijk lijken temperament en persoonlijkheid meer op elkaar dan dat ze verschillen
- **Het is moeilijk om de ontwikkeling van de persoonlijkheidsstructuur doorheen het leven te bestuderen**
  - Baby's tot peuters: **ontwikkelen zeer snel**
    - Vertonen eerst enkel interesse, voldaanheid of angst/distress
    - Dit evolueert zeer snel naar ook vreugde, verdriet, angst, empathie, trots, schaamte en schuld
  - Negenfactoren temperamentsmodel van Thomas & Chess: recent onderzoek toont aan dat er niet echt 9 factoren zijn
  - Meer recente modellen bevatten altijd de volgende 6 trekken:
    - **Activiteitslevel**
    - **Positieve emoties/plezier**
    - **Irritable distress/woede/frustratie**
    - **Angstige distress/terugtrekking van nieuwe situaties (ook sociaal)**
    - **Kalmeerbaarheid**
    - **Aandachtsspanne/doorzettingsvermogen**
- **Consensus over het FFM in volwassenen spoort ontwikkelingspsychologen aan om nu ook een eenduidige taxonomie van persoonlijkheid van kinderen te ontwikkelen**
  - Er is evidentie dat de Big 5 ook aanwezig zijn in kinderen, hoewel openheid een beetje uit de boot valt
  - Er is echter geen consensus over de lagere-orde trekken/facetten van de Big 5 bij kinderen én volwassenen
- 1. **Extraversie/positieve emotionaliteit: levendig en actief betrokken met de wereld rondom, uitgelaten, expressief, energetisch en dominant**
  - Introverte individuen zijn stil, geïnhibeerd, lethargisch en onderdanig
  - Wat is nu de kern van deze trek?
    - **De neiging om frequent positieve stemmingen te ervaren**
    - **Gevoeligheid aan potentiële beloningen**
    - **De neiging om sociale aandacht uit te lokken en ervan te genieten**
  - Extraversie/positieve emotionaliteit (PEM) bevat ten minste 4 lagere-orde trekken:
    - a) **Sociale inhibitie/verlegenheid:** niet snel geneigd om eigen ongemakkelijkheid in sociale situaties uit te drukken
      - Baby: lage fysiologische en gedragsmatige activiteit
      - Kindertijd: verlegenheid wordt duidelijk zichtbaar
    - b) **Sociabiliteit:** de voorkeur om bij anderen te zijn ipv alleen, en om hechte relaties op te zoeken
    - c) **Dominantie:** de neiging om assertief te zijn en zelfvertrouwen te hebben, om andere te controleren en om te genieten van de aandacht van anderen
      - Gelinkt aan sociale status (en laag N bij mannen) bij volwassenen
    - d) **Energie/activiteitslevel:**
      - Gemakkelijk te observeren in kinderen, maar hoge energielevels kunnen ook gelinkt zijn aan impulsiviteit en slechte gedragsmatige controle
      - Bij volwassenen zie je ook een hoger energielevel dan wat typisch is

2. **Neuroticisme/negatieve emotionaliteit:** angstig, gevoelig aan stress, gevoelig voor schuldgevoelens, weinig zelfvertrouwen, humeurig, boos, snel gefrustreerd en onzeker in relaties

- Mensen die laag op N zitten: emotioneel stabiel en kunnen zich goed aanpassen
- Bestaat uit 2 dimensies die al zichtbaar zijn vanaf kindertijd:
  - a) **Anxious distress:** intern, angstig, verdriet, onzekerheid en schuldgevoelens → internalisatie
    - Dit is de conceptualisatie van neuroticisme in de big 5
  - b) **Irritable distress:** extern, woede, jaloezie, frustratie en irritatie → externalisatie
    - Wordt vaak uitgelokt bij kinderen wanneer ouders regels/grenzen stellen
- ➔ Deze 2 facetten van neuroticisme worden niet vaak genoeg uit elkaar gehouden in de literatuur: er is evidentie dat ze onafhankelijk zijn

3. **Consciëntieusheid/constraint:** verantwoordelijk, voorzichtig, volhardend, ordelijk, aandachtig en planmatig

- Laag op C: onverantwoordelijk, onbetrouwbaar, zorgeloos en gemakkelijk af te leiden
- Debat over hoe een heel hoge score op C nu geconceptualiseerd moet worden
  - **Bereidheid tot conformiteit aan de autoriteit en groepsnormen**
  - **Positief engagement voor taakgerelateerde inspanningen**
- Is het mogelijk om te consciëntieus te zijn, of is het enkel positieve wilskracht?
- Consciëntieusheid bevat ten minste 6 lagere-orde trekken
  - a) **Zelfcontrole vs gedragsmatige impulsiviteit:** neiging om planmatig, voorzichtig en gedragsmatig gecontroleerd te zijn
  - b) **Aandacht:** capaciteit om aandacht te reguleren door te wisselen tussen mental sets, aandacht te focussen en volharden in taken wanneer je gemakkelijk afgeleid kan worden
    - Geen prominente trek in volwassen persoonlijkheidsmodellen, maar wel in temperamentsmodellen voor kinderen
    - Gemeten met neuropsychologische tests
  - c) **Prestatiemotivatie:** neiging om te streven naar hoge standaarden en LT doelen nastreven
    - Evidentie dat volwassenen die hoog scoren op deze trek en combinatie van hoog C en hoog E zouden hebben
  - d) **Ordelijkheid:** neiging om net en georganiseerd te zijn vs ongeorganiseerd en slordig
    - Vormt meestal de kern van C
  - e) **Verantwoordelijkheid:** neiging om betrouwbaar te zijn
    - Meestal een mengeling van C en A
    - **Hier laag op scoren is een grote predictor van delinquentie**
  - f) **Conventionaliteit:** neiging om traditie en sociale normen voorop te stellen
    - Een van de sterkte predictoren voor het vermijden van riskant gedrag zoals veel druggebruik en alcohol

4. **Altruïsme:** coöperatief, bedachtzaam, empathisch, vrijgevig, beleefd en lief

- Laag op A: agressief, grof, afgunstig, hatelijk, koppig, cynisch en manipulatief
- **Link met N:** beide trekken meten aspecten van vatbaarheid voor woede
  - A meet slechte controle van woede via agressie
  - N meet slechte controle van woede via ervaring van boze emoties
- **Link met C:** beide trekken meten aspecten van inhibitie vs disinhibitie
- ➔ A wordt voorspeld door negatieve emotionaliteit (N), zelfcontrole en aandacht (C) in de kindertijd
- A bevat 2 polen die negatief covariëren, maar niet noodzakelijk twee uiteinden van 1 dimensie zijn:
  - a) **Antagonisme:** neiging om agressief en vijandig te zijn
    - Individuen verschillen al vanaf de kindertijd significant in levels van fysieke en relationele agressie
    - Voor een groot deel genetisch bepaald
  - b) **Prosociale neigingen:** neiging om behulpzaam, lief, bedachtzaam, vrijgevig, empathisch en verzorgd te zijn
    - Ook al goed zichtbaar vanaf vroege kindertijd
    - Voor een groot deel omgevingsbepaald
- Evidentie voor een 3^e facet?
  - c) **Cynisme/vervreemding:** neiging om anderen niet te vertrouwen, zich slecht behandeld voelen
    - Gerelateerd aan zowel N als A

5. **Openheid voor ervaringen/intellect:** creatief, fantasierijk, gevoelig voor esthetica, snel leren, gevat, inzicht

- Veel debat rond deze trek, maar kan al gemeten worden vanaf 3j
- Deze trek vind je niet terug in temperamentsmodellen, ondanks het feit dat ouders dit vaak gebruiken om hun kind te beschrijven
- Evidentie voor 2 basissen in temperament:
  - a) **Stimulatie en nieuwe omgevingen zoeken:**
    - Voorspelt latere academische prestatie en IQ
  - b) **Oriënting sensitivity:** neiging om gevoelig te zijn aan interne en externe sensorische informatie
    - Gerelateerd aan openheid in volwassenheid

- Er zijn 6 manieren waarom persoonlijkheidsverschillen verder onderzocht moeten worden:
  - 1) **Lagere-orde trekken identificeren in kinderen en volwassenen:** er zijn er veel meer dan de bovengenoemde (bescheidenheid, integriteit, talent)
  - 2) **Dimensioneel (variable centred) vs categoriaal (persoonlijkheidstypes, personcentred):**
    - Person centred: evidentie voor 3 'types' kinderen
      - Veerkrachtig
      - Overgecontroleerd
      - Ondergecontroleerd
  - 3) **Creatievere metingen van individuele verschillen** (niet enkel vragenlijsten):
    - Impliciete metingen
    - Fysiologische metingen om meer homogene subtypes te identificeren
    - Puppert interviews voor heel jonge kinderen
  - 4) **Crossculturele generaliseerbaarheid van het taxonomisch systeem voor kinderen en adolescenten:** er zijn al veel crossculturele studies gebeurd, maar nog niet naar kinderen
  - 5) **Geslachtsverschillen in de gemiddelde levels van persoonlijkheidstrekken:** er zijn geen structurele verschillen, maar wel gemiddelde verschillen in score op een bepaalde trek
  - 6) **Meer data over hoe persoonlijkheidstrekken geuit worden via gedrag in een context**
    - Observationale studies van gedrag en affect: hoe manifesteren trekken zich in verschillende sociale relaties doorheen het leven?
    - Sociaal-cognitieve en trek aanpak: zijn geen tegengestelden, maar kunnen geïntegreerd worden door sociaal cognitieve constructen (mentale representaties, encodingsprocessen) toe te passen op trekonderzoek
    - Differentiële psychologie en neurowetenschappen integreren: beter begrip van persoonlijkheidsverschillen en breinfuncties

2: DE HERKOMST VAN INDIVIDUELE VERSCHILLEN IN PERSOONLIJKHEID: BIJDAGEN UIT GEDRAGSGENETICA

- De big 5 factoren zijn .10/.50 erfelijk
  - Alle 5 de factoren worden ongeveer op dezelfde mate beïnvloed door genetische factoren
  - Genetische en omgevingsfactoren beïnvloeden individuele verschillen voor mannen en vrouwen op eenzelfde wijze
- **Belangrijk gedragsgenetisch onderzoek/bijdragen:**
  - 1) **Geaggregeerde persoonlijkheidsmetingen (triangulatie) resulteren in grotere erfelijkheidsschattingen (en kleinere, meer betrouwbare schattingen van unieke omgevingsvariantie) dan metingen uit 1 perspectief**
    - **Consensus trek metingen:** elimineren specificiteiten en idiosyncrasieën in verschillende standpunten over een persoon, en kan dus beter gebruikt worden om specifieke genen en ervaringen te identificeren die gecorreleerd zijn met persoonlijkheid
  - 2) **Gedragsgenetica kan ingezet worden om de etiologie van lagere-orde facetten van de 5 factoren te analyseren**
    - Vb analyses van lagere-orde trekken: broers en zussen lijken op elkaar itv altruïsme en prosociaal gedrag door de gedeelde omgeving, hogere-orde trekanalyse zou deze link met A tussen siblings niet gevonden hebben (omdat A bestaat uit zoveel facetten)
  - 3) **Kwantitatieve gedragsgenetische studies hebben aangetoond dat persoonlijkheid polygeen bepaald is en afhankelijk is van gen-omgevingsinteracties:** er is geen single-gen erfelijkheid voor persoonlijkheidstrekken
    - Het is ook waarschijnlijk dat er geen genen zijn die direct coderen voor persoonlijkheidstrekken
    - Men erkent nu dat de erfelijkheidscoëfficiënt waarschijnlijk ook bepaald wordt door gen-omgevingsinteracties (omgeving modereert genexpressie/het effect van een omgeving op een persoon is afhankelijk van zijn/haar genotype)
      - Interactie-effecten zijn onafhankelijk van hoofdeffecten: het is heel goed mogelijk dat we de genen die coderen voor persoonlijkheid om deze reden nooit zullen kennen
    - Er zijn twee studies die een relatief klein aantal genen hebben gevonden die coderen voor een specifieke persoonlijkheidstrekk:
      - a) **Mishandelde kinderen met lage levels van MAOA zullen vaker gedragsstoornis, antisociale persoonlijkheidsstoornis of agressie ontwikkelen (dan kinderen met hoge MAOA levels)**
      - b) **Individen met 2 korte kopieën van het korte allel van het 5-HTT promotor polymorfisme vertonen meer depressieve symptomen, diagnoseerbare depressie en suïcidale neigingen als gevolg van stressvolle events (itt individuen die homozygoot zijn voor het lange allel)**

➔ Deze genen komen steeds pas tot uiting onder specifieke omgevingsomstandigheden! (gen x omgeving)
- **Gedragsgenetica in een postgenomisch tijdperk: mogelijkheden om psychosociaal onderzoek over persoonlijkheidsontwikkeling te bevorderen**
  - 1) **Kwantitatieve genetische studies zijn ideaal om echte omgevingsinvloeden op persoonlijkheidsontwikkeling te identificeren**

- a) Schijnbare omgevingsinvloeden worden beïnvloed door genetische factoren
  - b) De erfelijke trekken van ouders beïnvloeden de omgevingen die ze creëren voor hun kinderen
  - c) Het genetisch bepaald gedrag van kinderen heeft invloed op hoe ouders hun kinderen opvoeden
  - d) Omgevingsinvloeden op persoonlijkheid kunnen niet verklaren waarom mensen die opgroeien in eenzelfde familie zoveel gelijkenissen vertonen
- ➔ De familie-omgeving van kinderen en de psychologische trekken van kinderen worden beide veroorzaakt door gemeenschappelijke genetische trekken
- Het is echter gevaarlijk om deze resultaten ter harte te nemen: veel van de studies zijn simpelweg té ambigu om echte uitspraken te kunnen doen → nood aan betere onderzoeksdesign
  - Een goed onderzoeksdesign dat genetische van omgevingsinvloeden op gedrag kan ontwarren bevat **2 kenmerken:**
    - a) **Bestudering van meerdere familieleden, niet gewoon een persoon van elke familie**
    - b) **De proportie genen (en omgeving) die gedeeld wordt onder familieleden is gekend en kan daarom gemodelleerd worden (vb tweeling en adoptiestudies)**
- 2) Kwantitatieve genetische studies worden gebruikt om te begrijpen waarom kinderen die opgroeien in dezelfde families zo verschillend kunnen zijn**
- Grootste bevinding van kwantitatieve genetische studies is niet dat de omgeving er niet toe doet, maar dat de omgeving verschillen creëert tussen kinderen die in dezelfde familie opgroeien
  - Het is nog steeds onduidelijk wélke omgevingsfactoren dit dan wel zouden zijn
- 3) Kwantitatieve genetische studies van persoonlijkheid geven steeds vaker causale verklaringen**
- Genetische factoren beïnvloeden de omgeving van mensen: opvoeding en zelf peerinvloeden
  - Persoonlijkheidstrekken zijn verantwoordelijk voor 30% van de genetische invloed op het risico op scheiden
- ➔ **Associaties tussen omgevingsmetingen en persoonlijkheid kunnen niet veroorzaakt worden door de omgeving, het zijn meestal de genen die verantwoordelijk zijn**
- 4) Gedragsgenetica is ideaal om vragen rond ontwikkeling/verandering doorheen de tijd van etiologie bij (ab)normale ontwikkeling te bestuderen**
- a) **Longitudinaal onderzoek naar cognitieve ontwikkeling: toont dat de erfelijkheid van IQ toeneemt vanaf vroege kindertijd tot late adolescentie → balans van genetische vs omgevingsinvloeden verandert per ontwikkelingsstadium**
    - Gedeelde omgevingsinvloed van siblings op IQ verdwijnt naarmate elk kind meer en meer omgevingen zelf gaat opzoeken (die gecorreleerd zijn met de genetische predispositie)
  - b) **Onderzoek naar drugsafhankelijkheid suggereert dat de oorzaken van beginnen met drugs en afhankelijk worden van drugs niet identiek zijn**
  - c) **Onderzoek naar ontwikkelingspsychopathologie suggereert dat het patroon van antisociaal gedrag dat vroeg observeerbaar is, pervasief cross-situationeel is en persisteert tot volwassenheid, geassocieerd is met een hogere erfelijkheid dan late-onset, situationele en vergankelijke delinquentie**

3: PATRONEN VAN CONTINUÏTEIT EN VERANDERING IN PERSOONLIJKHEIDSTREKKEN VAN KINDERTIJD TOT LATE VOLWASSENHEID

- **Continuïteit en verandering in rangorde worden berekend met test-hertest correlaties: reflecteert de mate waarin de relatieve ordening van individuen op een gegeven trek stabiel blijft over de tijd**
  - Twee contradictorische voorspellingen voor de rangorde stabiliteit van persoonlijkheidstrekken:
    - a) **Klassiek trekperspectief:** persoonlijkheidstrekken in volwassenheid zijn gebaseerd op biologisch gefundeerde 'temperamenten', die niet beïnvloedbaar zijn door de omgeving, en dus niet veranderen over tijd
      - Dit essentialistisch perspectief zou voorspellen dat de test-hertest correlaties hoog moeten zijn, zelf vroeg in het leven
    - b) **Radicaal contextueel perspectief:** benadrukt het belang van levensveranderingen en rollentransities in de ontwikkeling van persoonlijkheid
      - Suggereert dat persoonlijkheid fluïde en gemakkelijk te veranderen is, en dus lage test-hertest correlaties zal geven
- **Geen van beide perspectieven wordt bevestigd door longitudinaal onderzoek: test-hertest correlaties over tijd...**
  - **Zijn matig van grootte, zelf van kindertijd tot volwassenheid**
    - Dit is nog steeds best groot, de enige psychologische constructen die stabiel zijn, zijn metingen van cognitieve capaciteit
  - **Nemen toe met leeftijd**
    - Dit is onverwacht, zeker door adolescentie en jongvolwassenheid: bevat meer levensveranderende rollen en identiteitsbeslissingen dan enige andere periode doorheen het leven
    - Toch blijven persoonlijkheidsverschillen opvallend consistent in deze periode

- Continuïteit tijdens volwassenheid piekt later dan verwacht (rond de 50), dus de structuur van persoonlijkheid is het meest stabiel rond die leeftijd
- **Nemen af als het tijdsinterval tussen twee observaties groter wordt**
- **Zijn ongeveer even groot voor elk van de 5 trekken**
- **Variëren niet per assessmentmethode (zelfrapportage, observaties en projectieve testen)**
- **Variëren niet per gender**
- **Gemiddelde-level verandering: veranderingen in het gemiddelde treklevel van een populatie, en wordt gemeten adhv gemiddelde verschillen op specifieke trekken over de tijd**
  - Er zijn opnieuw twee contradictorische perspectieven over gemiddelde-level verwachtingen in persoonlijkheidstrekken:
    - a) **FFM-voorstanders:** persoonlijkheidstrekken veranderen niet meer vanaf de volwassenheid, en als ze wel veranderen, dan komt dit door genetische factoren
    - b) **Levensloop ontwikkelingsperspectief:** benadrukt het belang van levensveranderingen en rollentransities in persoonlijkheidsontwikkeling, en suggereren dat gemiddelde-level veranderingen wél voorkomen, en vaak op veel latere leeftijd dan jongvolwassenheid
- **Evidentie:**
  - Extraversie: uitsplitsen in dominantie en sociabiliteit
    - Dominantie: neemt toe van adolescentie tot middelbare leeftijd
    - Sociabiliteit: neemt toe in adolescentie en neemt af vanaf jcreangvolwassenheid en oudere leeftijd
  - Altruïsme en consciëntieusheid: nemen toe in jongvolwassenheid en middelbare volwassenheid
  - Neuroticisme: neemt het sterkste af in jongvolwassenheid
  - Openheid: stijgt in adolescentie en jongvolwassenheid, en daalt met het ouder worden
  - Opmerkingen:
    - a) **Er zijn geen opmerkelijke genderverschillen in de patronen van gemiddelde-level continuïteit en verandering voor de big 5 factoren**
      - Mannen en vrouwen veranderen op gelijkaardige manieren doorheen het leven
      - De verschillen tussen de genders worden wél behouden
      - Suggereert dat de oorzaken voor continuïteit en verandering hetzelfde zijn voor mannen en vrouwen
    - b) **De grootste persoonlijkheidsveranderingen vinden plaats in de jongvolwassenheid, niet de adolescentie (puberteit)**
      - We zouden ons dus beter focussen op jongvolwassenen om oorzakelijke factoren van persoonlijkheidsverandering op te sporen
    - c) **Een aantal trekken veranderen nog steeds op veel latere leeftijd: evidentie voor een levensloop ontwikkelingsperspectief op gemiddelde-level veranderingen in persoonlijkheidstrekken**
- **Principes van persoonlijkheidsontwikkeling in de volwassenheid**
  - **Maturiteitsprincipe:** mensen worden meer dominant, altruïstisch, consciëntieus en emotioneel stabiel over de loop van hun leven
    - Deze veranderingen wijzen op een toegenomen psychologische maturiteit
    - Twee definities van maturiteit:
      - a) Humanistische definitie: maturiteit is hetzelfde als zelfactualisatie en persoonlijke groei, waarbij processen minder defensief en rigide, en meer creatief en open voor gevoelens worden
        - Geen steun voor dit perspectief: mensen worden juist minder Open na de jongvolwassenheid
      - b) Functionele definitie: maturiteit als capaciteit om een betrokken en productieve burger te zijn, in samenloop met een stijging van planmatigheid en doelmatigheid, maar ook een toename in bedachtzaamheid en liefdadigheid (laag N, hoog C en hoog A)
        - Dit wordt wel empirisch bevestigd: zij die deze trekken vroeger ontwikkelen zijn effectiever in hun relaties, werk en gezondheid
  - **Cumulatieve continuïteitsprincipe:** de consistentie van persoonlijkheidstrekken blijft toenemen doorheen het leven, en piekt ongeveer rond 60 → 4 factoren
    - a) **Veel van de stabiliteit in persoonlijkheid in een volwassen persoonlijkheid is genetisch bepaald** (tweelingonderzoek)
      - Set-point model: omgevingsfluctuaties kunnen misschien korte termijn veranderingen veroorzaken in het persoonlijkheidsfenotype, maar men zal altijd terugvallen op de genetische factoren indien er genoeg tijd verstrijkt
    - b) **Persoonlijkheidstrekken worden geïmpliceerd in het bouwen van niches** (zie Darwin) die continuïteit promoten
      - Niche: creatie van, zoektocht naar of belanden in omgevingen die gecorreleerd zijn met hun trekken
      - Vanaf men in een niche zit, kan de omgeving causale effecten produceren, die de persistentie van trek-gecorrleerde gedragingen promoot
    - c) **Ontwikkelen van, toewijden aan en behouden van een identiteit**

- Identiteitsontwikkeling faciliteert persoonlijkheidsconsistentie door duidelijke referentiepunten voor belangrijke beslissingen te verschaffen
- Een sterke identiteit zorgt ervoor dat we de realiteit filteren, en alles interpreteren op een manier die consistent is met onze persoonlijkheid
- d) **Normatieve ontwikkelingsveranderingen in persoonlijkheid kunnen bijdragen aan de toenemende continuïteit van persoonlijkheid doorheen de levensloop**
  - A, C en Emotionele Stabiliteit nemen niet enkel toe met de leeftijd (zie maturiteitsprincipe), maar ze zijn ook positief gecorreleerd met een toegenomen persoonlijkheidsconsistentie
  - Mensen die interpersoonlijk effectief, planmatig en bedachtzaam zijn, zijn veel minder geneigd te veranderen
  - Er is hier geen duidelijk uitleg voor: meer persoonlijk kapitaal om met uitdagingen om te gaan? Veerkrachtiger?
- **Overeenstemmend principe (corresponsive principle): het grootste effect van levenservaringen op persoonlijkheid vergroot de karakteristieken die leiden tot die omgevingservaringen in de eerste plaats, waardoor continuïteit en veranderingen naast elkaar en tegelijkertijd (kunnen) bestaan**
  - Vb: als mensen meer leiderschapsposities opnemen omdat ze dominant zijn, zullen ze dominantier worden door hun ervaring als leider
  - Link van twee levensloop fenomenen:
    - **Sociale selectie:** mensen selecteren omgevingen die gecorreleerd zijn met hun persoonlijkheidstrekken
    - **Sociale invloed:** omgevingservaringen beïnvloeden het functioneren van persoonlijkheid
- ➔ **Levenservaringen zijn niet random en veroorzaken geen wijdverspreide persoonlijkheidsformaties**
- ➔ **De trekken die mensen al hebben worden veranderd (verdiept en verbreed) door de trek-gecorrleerde ervaringen die ze creëren**

4: PERSOONLIJKHEIDSEFFECTEN OP SOCIALE ONTWIKKELING

- **Persoonlijkhedsontwikkeling heeft een effect op het vormen van sociale relaties: vriendschappen, partners en ouders**
  - Alle 5 de factoren voorspellen sociale competentie: sociaal functioneren vereist een brede waaier aan vaardigheden zoals emotionele expressie, emotioneel begrip en emotionele en gedragsmatige regulatie
    - Kinderen hoog op A en E zijn sociaal competentier
    - Kinderen hoog op negatieve emotionaliteit of laag op constraint hebben een heel aantal sociale moeilijkheden
  - N en A zijn de belangrijkste predictoren voor relatie-uitkomsten: relatie dissatisfactie, conflict, misbruik en beëindigen van een relatie
    - Associaties tussen early onset agressieve trekken en abusive gedrag in volwassen relaties
    - Negatieve emotionaliteit voorspelt dezelfde uitkomsten over verschillende relaties heen
  - Welke processen mediëren deze persoonlijkheidseffecten?
    - a) **Selectie:** mensen selecteren de partners die op hen lijken, waardoor elkaars neigingen versterkt worden
    - b) **Blootstelling:** mensen hoog op negatieve emotionaliteit hebben een hogere kans om dagelijkse conflicten te ervaren in hun relaties
    - c) **Reacties op gedrag van partner:** mensen hoog op N zijn meer geneigd om conflicten te doen escaleren, mensen hoog op A kunnen emoties tijdens ruzies beter reguleren
      - Cognitieve processen: trek-gecorrleerde ervaringen, individuen projecteren bepaalde interpretaties op nieuwe sociale relaties, en transfereren de affectieve responsen van een vorige relatie naar de nieuwe relatie
    - d) Gedrag van partner uitlokken: mensen hoog op N en laag in A zijn meer geneigd om volgende maladaptieve gedragingen te vertonen: kritiek, minachting, defensiviteit en stonewalling
  - Er is minder onderzoek naar de invloed van de persoonlijkheid van ouders, en hoe die hun opvoedingsstijlen en relaties met kinderen beïnvloeden
    - Gedragsgenetisch onderzoek: sommige opvoedingsstijlen zijn erfelijk
    - Positieve emotionaliteit en A zijn gerelateerd aan gevoelig en responsief ouderschap
    - Aspecten van N zoals angstigheid en irriteerbaarheid zijn gerelateerd aan slecht ouderschap
    - Waarom zo weinig onderzoek?
      - Meeste onderzoek focust op ouders van heel jonge kinderen, adolescenten worden bijna uitgesloten
      - Meeste onderzoek test geen mediators (ouderlijke attributies) of associaties tussen persoonlijkheid en ouderschap
      - Meeste onderzoek focust op de hoofdeffecten van persoonlijkheid, en niet de interactie-effecten tussen persoonlijkheidsattributen en omgeving
      - Geen studies naar persoonlijkheidseffecten op ouderlijk gedrag in relatie tot meerdere kinderen in dezelfde familie → cross-situationele generaliseerbaarheid van persoonlijkheidseffecten (over kinderen heen)
- **Persoonlijkhedsontwikkeling heeft een effect op inspanning en prestatie**

- C is de belangrijkste niet-cognitieve predictor van academische prestatie en jobprestatie: aandachtsregulatie, hoge standaarden nastreven en impulsief gedrag inhiberen
- C in kindertijd voorspelt verbeteringen in academische prestatie in volwassenheid
- Positieve emotionaliteit en A voorspellen ook academische prestatie en jobprestatie in volwassenheid
- Openheid correleren met academische prestatie in schoolgaande kinderen en jonge adolescenten
- Deze effecten zijn nog steeds observeerbaar na controle voor cognitieve capaciteit!
- Verder onderzoek nodig:
  - **Persoonlijkheid-prestatie associaties kunnen aantrekkingseffecten of actieve nichecreatie reflecteren:** mensen kiezen actief voor een opleiding en job die overeenstemmen met hun eigen persoonlijkheid
    - Vb mensen hoog in C verkiezen conventionele jobs (accounting, boeren)
    - Vb mensen hoog in E verkiezen sociale of ondernemende jobs (leerkracht, business management), en ze nemen ook vaker leiderschapsrollen op in meerdere settings)
  - **Persoonlijkheid-prestatie associaties reflecteren 'recruitment' effecten:** mensen worden in prestatiesituaties geselecteerd obv hun persoonlijkheidskenmerken
    - Vb sterke associatie tussen persoonlijkheid van kind en relatie met leerkrachten
    - Vb mensen die hoger scoren op E en C, en lager op N, worden leuker gevonden door interviewers, en daarom vaker doorverwezen naar de job
  - **Persoonlijkheid-prestatie associaties doen zich voor als consequenties van uitval:** mensen verlaten prestatie-settings (scholen, jobs) die niet passen bij hun persoonlijkheid
  - **Persoonlijkheid-prestatie associaties doen zich voor als resultaat van directe, proximale effecten van persoonlijkheid op prestatie:** alle 5 de factoren hebben substantiële relaties met betere prestatie wanneer de predictor past bij de jobcriteria
    - Betekent dat mensen beter presteren op jobs die beter passen bij hun persoonlijkheid
- Persoonlijkheidsontwikkeling heeft een effect op gezondheid en onderhoud
  - Mensen die hoog scoren op positieve emotionaliteit en C leven langer
  - Mensen die laag scoren op A (boosheid en vijandigheid) hebben het grootste risico op ziekte (cardiovasculair)
  - Negatieve emotionaliteit/N is niet zo eenduidig: sommige studies wijzen op een toegenomen risico op ziekte, en andere studies wijzen enkel op ziektegedrag
  - 3 processen:
    - Pathogenese (mechanismen die ziekte bevorderen): **facetten van disagreeableness/vijandigheid** zijn gelinkt aan grotere reactiviteit op stressvolle ervaringen
    - Gezondheidsgedrag:
      - Mensen hoog op positieve emotionaliteit hebben meer sociale relaties, sociale steun en sociale integratie (en dat is positief geassocieerd met gezondheid)
      - **Mensen laag op C** vertonen meer ongezonde gedragingen: roken, slecht eten, niet sporten, onveilige seks en gevaarlijk rijden → associatie is sterker bij adolescenten
    - Reacties op ziekte: selectie en uitvoering van copingmechanismen, modulatie van distress reductie en toewijding aan de behandeling
      - **Mensen hoog op C:** reageren slechter op ziekte (??)
  - Steeds meer evidentie dat vroege levenservaringen en de cumulatieve impact van sociale nadelen een impact hebben op de gezondheid van volwassenen → persoonlijkheidsfactoren spelen een rol in het mediëren van vroege sociale ervaringen en slechte gezondheid doorheen de levensspanne